

Solemne Acte d'Investidura
com a Doctora *Honoris Causa*

de la Sra. Consuelo López
Nomdedeu

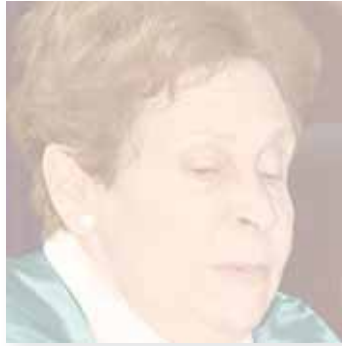

de la Sra. Afaf I. Meleis

Universitat d'Alacant
28 de gener de 2014

Solemne Acte d'Investidura com a Doctora *Honoris Causa*

de la Sra. Consuelo López
Nomdedeu

de la Sra. Afaf I. Meleis

U n i v e r s i t a t   d ' A l a c a n t

28 de gener de 2014

LAUDATIO

- *Laudatio* pronunciada per la Sra. Mª Eugenia Galiana Sánchez amb motiu de la investidura com a doctora *honoris causa* per la Universitat d'Alacant de la Sra. Consuelo López Nomdedeu

Constitueix per a mi un gran honor poder presentar, en nom del Departament d'Infermeria Comunitària, Medicina Preventiva i Salut Pública i Història de la Ciència i de la Facultat de Ciències de la Salut, els mèrits de la professora Consuelo López Nomdedeu com a candidata a doctora honoris causa, en aquesta cerimònia de reconeixement públic a la seua tasca científica, acadèmica i social.

La seua dilatada trajectòria com a nutricionista en salut pública ha permès que, durant més de 50 anys de vida professional, haja desenvolupat un excel·lent i fructífer treball en l'àmbit de la nutrició comunitària i l'educació per a la salut. La seua gran capacitat de treball, el seu esperit inquiet, el seu compromís intel·lectual i la seua implicació en la transferència del coneixement a la societat, li han permès desenvolupar una concepció integral del procés de promoció i educació per a la salut i l'han convertida en un referent en l'àmbit de l'educació alimentària i nutricional.

Consuelo López Nomdedeu va començar la seua activitat professional en un context històric complicat, l'Espanya de la dècada dels anys 60. Anteriorment havia completat els seus estudis de Magisteri amb postgraus en Humanitats, Sociologia i Dret, i va ser seleccionada a escala nacional per a desplegar, sota els auspicis de FAO/OMS/UNICEF, l'especialitat de Nutrició Comunitària i d'Educació en Alimentació i Nutrició en la Universitat de Rio Piedras de San Juan de Puerto Rico. Va ser aquesta formació i, com ella manifesta «el seu interès per aprendre i ensenyar», el que la va situar, en tornar a Espanya, en el nucli del programa d'Educació en Alimentació i Nutrició, el programa EDALNU, implementat a escala nacional amb l'ajuda tècnica i econòmica de les agències internacionals que acabem d'esmentar. Aquest programa va constituir probablement l'activitat més organitzada i interdisciplinària en matèria d'educació alimentària que es va fer a Espanya en la segona meitat del segle xx. En aquell moment, la població espanyola es trobava en ple procés de transició nutricional, superant els problemes associats a la desnutrició i incorporant progressivament les pautes de la sobrealimentació actual, i per aquestes raons encara necessitava una acció sanitària intensa. Trajectòries com la de la nostra candidata, que va intervenir activament com a eix vertebrador del projecte, van ajudar a institucionalitzar la nutrició comunitària a Espanya, i agafar el relleu d'altres professionals que ja durant el període republicà, havien començat el procés. En l'etapa republicana es van posar en marxa polítiques sanitàries i nutricionals innovadores, però es van veure truncades per l'impacte de la Guerra Civil i els durs anys de la postguerra. Caldria esperar més de 20 anys perquè professionals com Consuelo López Nomdedeu reprengueren aquelles iniciatives i es plantejara un nou panorama conceptual i institucional de les intervencions educatives en alimentació i nutrició.

La contribució de Consuelo López Nomdedeu com a membre de l'equip tècnic del programa va ser fonamental per la visió integral i multidimensional que va aportar. Va desenvolupar funcions d'investigació, tant en el disseny com en l'aplicació d'enquestes

de consum d'aliments i d'estudi d'hàbits alimentaris, que van proporcionar resultats rellevants sobre la situació nutricional de gran part de la població espanyola i que es van reflectir en nombroses publicacions. Una de les característiques de l'activitat investigadora de la professora Lopez Nomdedéu va ser la consideració que aquests treballs li permetien una aproximació a les famílies i a la seua realitat alimentària i una concepció ètica de les intervencions en salut, respectuosa i compromesa amb la cultura alimentària de la població. Tal com assenyala l'autora en el llibre *Bioètica y nutrición*, publicat l'any 2010 «les intervencions educatives han d'estar basades en l'apoderament que permeta als ciutadans prendre les regnes de la pròpia vida i de la pròpia salut. Els programes d'educació nutricional han de donar respostes a una necessitat tan bàsica com és el menjar diari i aquesta resposta ha de ser realista en termes econòmics, socials i culturals».

També la seua activitat docent, tant en el marc del programa com posteriorment en l'àmbit universitari ha sigut molt intensa. Va ser Directora dels cursos de diplomats EDALNU, amb més de 3000 alumnes formats i posteriorment professora de l'Escola Nacional de Sanitat. Entre altres activitats, ha col·laborat en la docència dels màsters de Salut Pública de deu universitats espanyoles. Fruit d'aquesta labor docent i d'investigació ha publicat més d'una trentena de monografies i materials didàctics relacionats amb l'alimentació i nutrició i més d'un centenar de col·laboracions en monografies col·lectives i articles de revista que arpleguen tant els resultats de la seua activitat investigadora com la seua faceta més pedagògica.

Entre les seues preocupacions com a comunicadora i divulgadora de missatges de salut sempre ha estat present la seua convicció sobre el paper que poden exercir els mitjans de comunicació per a produir models i pautes de conducta, modificar jerarquies de valors i canviar les aspiracions personals i col·lectives, moltes vegades orientades a la presa de decisions que convenen al sistema productiu, oblidant les necessitats dels ciutadans. D'ací prové la seua gran implicació com a experta en divulgació en televisió, premsa i ràdio. Des de la Ràdio Nacional d'Espanya, en Radio 5 Todo Noticias, amb les seues imprescindibles falques sobre nutrició, ha ajudat a compensar els riscos dels sensacionalismes mediàtics i les falses expectatives que tant sovintegen en l'àmbit de l'alimentació i la salut.

La seua sòlida preparació i la seua dilatada experiència li han permès actuar com a interlocutora en l'àmbit internacional. Ha desenvolupat una important feina de representació de les instàncies sanitàries espanyoles en grups de discussió, seminaris i comitès, i ha assumit tasques d'assessoria en organismes internacionals tan rellevants com l'OMS, la FAO o el Consell d'Europa. Aquesta dimensió internacional i la seua labor com a gestora en el disseny i implementació de programes i polítiques de salut completen un recorregut vital i professional dedicat a l'estudi i la pràctica de l'educació en alimentació i salut i han determinat el seu compromís social i de servei als ciutadans.

A l'hora de valorar el conjunt de la seua trajectòria hem de felicitar-nos per tenir entre nosaltres persones com la professora López Nomdedeu, que tant ha aportat a les ciències de la nutrició i de la salut i que ha anat traçant un camí que acull i guia els professionals de la salut pública, i especialment les professionals de la salut pública. Hem pogut comprovar que a pesar de les dificultats, com demostra l'exemple de la nostra candidata, s'han pogut obrir bretxes en l'anomenat *sostre de*

vidre, i les dones han pogut normalitzar la seua activitat acadèmica, científica i professional amb el seu impuls intel·lectual i vital com a referent imprescindible.

Al petit balanç dels seus mèrits que el temps de què disposem ens ha permès traçar, s'hi suma una llarga llista de distincions i reconeixements, com

- 1.- La Creu d'Oficial de l'Ordre del Mèrit Civil concedida el 1984.
- 2.- El Premi a la Trajectòria Professional de la Societat Espanyola de Nutrició Comunitària el 2001
- 3.- El Premi a la Trajectòria Professional de la Societat d'Educació per a la Salut, concedit l'any 2002.
- 4.- El Premi a Tota una Vida Dedicada a la Nutrició, de la FESNAD (Federació Espanyola de Societats de Nutrició, Alimentació i Dietètica), el 2005.

O el Premi estratègia NAOS, d'especial reconeixement públic a la seua trajectòria professional i excel·lent treball per haver dut a terme activitats de promoció de la salut i educació sanitària de la població en l'àrea de l'alimentació i nutrició, concedit per l'Agència Espanyola de Seguretat Alimentària i Nutrició l'any 2007

Així doncs, considerats i exposats tots aquests fets, digníssimes autoritats i claustrals, sol·licite amb tota consideració i us demane encaridament que s'atorgue i conferisca a l'Excelentíssima Sra. Consuelo López Nomdedéu el suprem grau de doctora honoris causa per la Universitat d'Alacant.

- Discurs pronunciat per la Sra. Consuelo López Nomdedeu amb motiu de la seua investidura com a doctora *honoris causa* per la Universitat d'Alacant

En primer lloc, el meu agraïment més sincer a la Universitat d'Alacant, especialment a la Facultat de Ciències de la Salut i a les persones que han acordat concedir-me, amb tanta generositat i benevolència, aquesta honrosa distinció com a reconeixement a la meua vida professional, dedicada a la nutrició en salut pública en l'àmbit de l'educació alimentària i nutricional i la promoció de la salut, i que ha sigut expressat en les afectuoses i emotives paraules de la professora María Eugenia Galiana en el seu nom, en el de la professora Eva Trescastro i el professor Josep Bernabeu Mestre, a qui tant admire i estime.

Vaig nàixer el 1940 a Castelló en una llar tradicional, de mare valenciana i pare aragonès. Vaig coniuire des dels meus primers anys amb els contes de Calleja, les caixes de colors Alpi, la meua nina predilecta a qui li deia *La Mestra Pinyons* perquè tenia unes ulleres de filferro i un gest d'autoritat amable i, a més, amb una extensa família de ties, cosins i avis que es reunien amb freqüència a compartir treball i oci. Era una xiqueta lectora, amb ganes d'aprendre i ensenyar i, probablement, aquestes característiques definien ja el que després seria professionalment,

Els meus pares tenien grans ambicions intel·lectuals per a les seues filles i limitats recursos però, dins dels seus mitjans, van arribar al màxim de les seues possibilitats i circumstàncies.

Sempre vaig ser becària, en un centre religiós primer, a l'institut i a l'Escola de Magisteri posteriorment. I en paral·lel, com manaven els cànons de l'època, juntament amb la formació acadèmica possible en la meua ciutat, se m'instruïa en la família en l'exercici de les tasques de la casa i en habilitats manuals.

Alguns dels meus records d'infància i adolescència estan lligats, en part, a esdeveniments gastronòmics familiars, dies festius al voltant d'una paella a l'alqueria, aprofitant les hortalisses de l'època i amb la base proteica escassa però substanciosa de conill, pollastre, ànec i magre de porc, consumida des del mateix recipient, amb cullera de fusta (*de palo*, en dièim llavors) i assaborint-ho tot a l'ombra de l'emparrat, al costat de les sèquies que canalitzaven l'aigua de reg de les hortes .

Recorde la laboriosa preparació de la confitura de moniato i cabell d'àngel que serviria per a omplir els pastissos de massa exquisida; la coca fullada i decorada amb figues i nous, la coca amb tomata i els deliciosos pastissos de peix, farcits amb bonítol, tomata, ou dur i pinyons. Recorde també l'intercanvi de receptes entre ma mare, les meues ties i les seues amigues i, en definitiva, l'aprofitament intuïtiu dels recursos alimentaris existents amb resultats d'una excel·lència culinària que semblava miraculosa. Em veig, des de molt menuda, col·laborant fins a on se'm permetia i entretinguda en aquells treballs com en el millor temps d'oci.

Des d'aquesta època he conservat olors, sabors i formes de fer. I, encara avui dia, quan mire de reproduir aquells plats i molts

altres de la meua terra: olleta de la Plana, arròs al forn o arròs a banda, mai aconseguisc la qualitat gastronòmica que em porten els records de la meua infància.

I és que no és possible reproduir l'ambient, els afectes, les presències, els moments que vivim i sentim en el medi familiar perquè transcendeixen la recepta acurada i la molt bona qualitat dels productes utilitzats. Les pel·lícules, basades en les novel·les de Laura ESQUIVEL *Como agua para chocolate* i *El festí de Babette*, d'Isak DINESEN són molt expressives del que vull assenyalar. Com que el meu entorn em va proporcionar aquestes experiències i puc evocar-les amb tota la precisió i nostàlgia, no em va resultar difícil comprendre, al llarg de la meua vida professional lligada a la nutrició, l'origen dels hàbits alimentaris i de la cultura alimentària, els aspectes integradors de l'alimentació i la repercussió en la salut física, psíquica i social de les poblacions. Quan els xiquets creixen al voltant d'una cuina familiar, compartint amb els seus majors tot el que s'hi esdevé, tenen unes vivències afectives i socials que no els abandonaran mai i que enriquiran, molt positivament, la seua vida de relació al llarg dels anys.

Vaig aprendre llavors que la gent de pocs recursos, amb imaginació, creativitat i bona actitud convertia un menjar senzill, d'aliments modestos, en un autèntic banquet. Per això menjar bé no és únicament qüestió de diners, és la necessitat feta saviesa. Aquesta és una de les raons de la importància d'aprendre a valorar el patrimoni gastronòmic que constitueix un patrimoni cultural alimentari que no s'hauria de desestimar.

L'estructura sociològica de les formes d'adquisició, preparació i consum d'aliments, a parer meu, té un enorme valor d'identificació dels grups humans, ja que a través seu es materialitzen les funcions dels membres de la família, les normes, els comportaments els valors i les tradicions. El seu coneixement permet abordar amb les millors garanties d'èxit els programes d'educació nutricional en el marc de la promoció de la salut i en les polítiques de salut pública. Saber què mengem, com ho prenem, com ho distribuïm en família, com també les preferències i aversions davant dels aliments i el seu origen, defineixen el perfil del grup humà a qui va dirigida l'acció d'educació alimentària i nutricional.

La meua vida professional em va portar a Madrid, i l'any 1962 hi vaig participar en el primer curs nacional de diplomats en Alimentació i Nutrició que afavoria UNICEF, amb la col·laboració tècnica de la FAO i l'OMS. L'objectiu del curs era formar professionals dels sectors de l'educació, la sanitat, agricultura i serveis socials per a desenvolupar a Espanya un programa de nutrició aplicada que tinguera l'eix central en la nutrició comunitària i s'integrara en la medicina preventiva, la promoció de la salut i l'educació sanitària. El govern espanyol desenvoluparia aquest programa, amb l'ajuda econòmica i tècnica de les agències internacionals esmentades i en estreta col·laboració amb els ministeris d'Educació, Sanitat, Agricultura i la Secció Femenina, que llavors exercia importants accions de caràcter social i educatiu

Així va nàixer el Programa EDALNU. Com a part d'aquest programa de formació es van proposar tres beques per a continuar els estudis de nutrició comunitària en la Universitat de Río Piedras de San Juan de Puerto Rico, en un curs internacional dissenyat a aquest efecte i que, en el meu cas, es va perllongar amb l'assistència a un curs acadèmic, dependent del Departament de Nutrició de la universitat esmentada.

Va ser una de les èpoques més apassionants de ma vida perquè els continguts del curs eren amplis, de marcat caràcter pràctic, amb treballs de camp molt ben orientats i, a més, amb el privilegi de tenir professors de reconegut prestigi internacional en l'àmbit de la nutrició en salut pública: GONGORA, LUNVEN, KEVANY, EISLER, RUEDA WILLIAMSON, RECALDE CRAVIOTO, ZAYAS ... Una volta acabada la meua estada a Puerto Rico vaig tornar a Madrid per a integrar-me en l'Oficina Tècnica del Programa EDALNU (Programa d'Educació en Alimentació i Nutrició), que desenvoluparia a Espanya tots els aspectes de la nutrició comunitària, en el seu sentit més ampli, adscrit a l'antiga Direcció General de Salut Pública, posteriorment Ministeri de Sanitat i Consum.

El programa em va donar moltes oportunitats i la meua dependència jeràrquica del professor PINTADO, PALACIOS MATEOS i VIVANCO BERGAMIN, responsables des dels seus inicis del programa, van contribuir a reforçar la meua formació. En aquest període vaig poder estar en contacte amb nutricionistes de la talla del professor VARELA MOSQUERA, i per descomptat, de tanta rellevància mundial com el professor BENGUA i el professor GRAN COVIÁN.

Començava a Espanya, per primera vegada, un extens programa d'enquestes per a conèixer el consum i els hàbits alimentaris de la població espanyola que abastava tot el territori nacional i que ens permetria fer un bon diagnòstic de la situació, condició indispensable per a posar en pràctica les accions de nutrició en salut pública, previstes en els convenis i acords signats pel govern espanyol amb les agències internacionals ja esmentades.

Es va constituir un equip d'enquestes que, coordinat pel Dr. GARCIA ALMANSA i jo mateixa, va recórrer Espanya, incloent-hi les illes, en una furgoneta Volkswagen Kombi que ens havia donat UNICEF i que portava l'anagrama de les Nacions Unides. Recordar totes les experiències, anècdotes i aventures de l'equip d'enquestes format per un grup fonamentalment de dones, llicenciades en medicina, jove i entusiasta em resulta totalment impossible i commovedor. Intente resumir-ho en dues frases que ens van dedicar els habitants d'un petit poble extremeny: «Que vienen las cómicas»; i la comunicació posada en boca del pregoner del poble perquè la gent anara a una reunió: «De orden del Sr. Alcalde, se hace saber que todos los que tengan papo ('goll') que vayan al ayuntamiento.»

Duíem a terme les nostres enquestes des d'Extremadura a Galícia, Astúries, Lleó, Alacant, Castelló, Ciudad Real, Andalusia, l'illa de Tenerife i la del Hierro, a la qual llavors només s'accedia amb vaixell; amb traductor en Règil i Bidegoian, al País Basc, en un poble de Càceres en presència del marit de la senyora de la casa si volíem que contestara als nostres qüestionaris de consum familiar d'aliments; en diferents èpoques de l'any i sota les condicions climatològiques més adverses. Vam aprendre del medi: el que s'hi produïa, consumia i preparava, els mites i creences alimentàries i els factors que incidien en el consum d'aliments de caràcter econòmic, però també, i molt important, de tipus sociocultural.

Nutricionalment parlant era l'Espanya del goll, de la deficiència de iode, de les avitaminosis, del creixement i desenvolupament infantil per davall de les seues possibilitats, de la ignorància en molts temes bàsics de les normes més elementals d'higiene i nutrició, de la distribució familiar en funció de la força de treball (l'home era prioritari en el consum de proteïnes d'origen animal), de la dependència de l'autoconsum enfront del mercat i de la gastronomia lligada al període estacional. Una societat

en què el sobrepès, de vegades una obesitat evident, estava considerat un signe de benestar i opulència, i per descomptat, un signe de bellesa segons els cànons d'aquells temps.

Era l'època de la dona, mare o àvia, que tenia sota la seua responsabilitat la selecció i distribució d'aliments a la taula familiar, amb la norma de «no et deixes res al plat», «no et servisques més del que vages a menjar» i de la no-acceptació del «no m'agrada» davant d'un plat perquè, en la saviesa popular, per a estar ben alimentat calia «menjar de tot». Els xiquets menjaven amb fam, i en conseqüència, eren menys selectius.

En aquell moment l'existència del Servei d'Extensió Agrària, dependent del Ministeri d'Agricultura, duia a terme una funció encomiable. Estava formant per tècnics de tots dos sexes, amb uns objectius de treball que, entre altres, se centraven a millorar i diversificar l'economia d'autoconsum en la població rural mitjançant la promoció de cultius rendibles, de nous aliments, pràctiques de preparació i conservació en l'àmbit domèstic i foment de les granges i horts familiars. Aquest valuós personal va ser incorporat, des del principi, al programa EDALNU i va contribuir molt eficaçment al seu èxit.

Igualment, el Programa EDALNU es va desenvolupar molt àmpliament en el Ministeri d'Educació a través dels mestres d'Ensenyament Primari, fonamentalment en la implantació del denominat complement alimentari: got de llet distribuït entre els escolars a mitjan matí que pal·liava en gran part les seues carències i introduïa l'hàbit de consum de productes làctics. La supervisió de les minutes dels menjadors escolars va ser també una de les accions desenvolupades en el medi escolar. Un dels aspectes de gran interès seria la introducció de continguts sobre alimentació i nutrició en el programa escolar mitjançant activitats teoricopràctiques que incloïen l'organització de granges i horts escolars de gran interès educatiu.

La meua formació pedagògica, de sociologia i dret es va orientar, des del principi, cap a la investigació i formació de personal docent i sociosanitari en l'àrea de nutrició en salut pública, participant i dissenyant nombrosos cursos en els dos nivells de titulacions encunyades pel Programa EDALNU: diplomats i iniciats.

Vaig participar molt activament en l'edició i redacció de nombroses publicacions que van ser distribuïdes gratuïtament: llibres, fullets, fitxes, cartells, diapositives que es van utilitzar per a donar suport a les activitats dels professors a l'aula i per a l'educació general de la població. Va ser en aquesta època quan va nàixer la primera guia alimentària espanyola: *La rueda de los siete grupos de alimentos*, que facilitava l'estructura i comprensió fàcil d'una dieta saludable, en forma gràfica i senzilla.

Es va col·laborar també molt activament amb els mitjans de comunicació: ràdio, premsa, televisió i fins i tot es va produir un curt, dirigit pel director de cinema Antonio Mercero, sobre la roda dels aliments.

Paral·lelament, la participació espanyola va ser molt activa en els fòrums internacionals (FAO, OMS, Consell d'Europa, OCDE, UNESCO), ja que la nostra experiència en el desenvolupament del Programa EDALNU era útil per als països del nostre entorn cultural. Això ens va permetre formar part de grups de treball, seminaris, cursos i presentar resultats en diferents congressos. Amb el naixement de les comunitats autònomes, el Programa EDALNU va perdre el seu caràcter nacional i van ser les mateixes comunitats les que van adaptar i van definir les activitats considerades prioritàries en l'àmbit de la seua responsabilitat.

Vaig començar una nova etapa professional, sempre en el tema de l'educació nutricional i en el Ministeri de Sanitat i Consum,

adscriu al Departament d'Educació Sanitària. El Dr. CLAVERO GONZALEZ i la Dra. PILAR NAJERA van ser els meus referents jeràrquics, professors i amics. Al seu costat vaig aprendre a conèixer i valorar molts altres aspectes i programes de salut pública. La meua vida professional es va centrar en aquest període en funcions de docència exercides en conferències, cursos, diplomes i màsters relatius a nutrició en salut pública en diferents universitats: Oviedo, Granada, Valladolid, Complutense i Autònoma de Madrid, Universitat Menéndez Pelayo i la Universitat a Distància, la UNED amb la qual mantinc una estreta i continuada activitat. Em vaig integrar molt activament com a professora de l'Escola Nacional de Sanitat en cursos i diplomes de seguretat alimentària, promoció de la salut, i per descomptat, nutrició comunitària, i actualment continue col·laborant-hi en alguns màsters en qualitat de professora emèrita.

En el camp de l'epidemiologia nutricional vaig participar en el dramàtic episodi de la intoxicació per oli de colza i forme part, amb els tècnics d'Atlanta, dels equips d'enquesta que van dur a terme la presa i anàlisi de les dades obtingudes, en visita domiciliària, en el col·lectiu dels afectats. Per la gravetat, extensió i dimensions de l'estudi, va constituir un gran esforç metodològic que quedarà recollit en les història de la salut pública d'aquest país.

Simultàniament vaig dur a terme tasques d'assessoria en diferents institucions públiques i privades, tant a escala nacional com internacional, i formant part com a membre assessor de l'Institut Danone, d'Estudis de l'Ou, del Pa i de la Cervesa.

Si analitzem la situació actual des de la perspectiva dels anys transcorreguts, en el meu cas 44 anys com a funcionària en Educació i Sanitat, dels canvis produïts en la societat espanyola i de quina manera aquests canvis han afectat els hàbits alimentaris dels espanyols, trobarem fets positius que han de potenciar-se i aspectes negatius que cal modificar.

La nostra societat té accés a un abundant mercat d'aliments d'una gran qualitat. S'ha passat d'una economia d'autoconsum a una economia de mercat, de l'estacionalitat en el consum a la possibilitat de disposar de tota classe d'aliments en qualsevol època de l'any. El món global ens ha acostat a altres cultures i s'han ampliat les opcions gastronòmiques.

L'estructura familiar s'ha modificat passant de famílies extenses a famílies nuclears, ha augmentat el nombre de persones que viuen soles i la població ha envellit. La incorporació de la dona al treball extradomèstic ha estimulat les empreses agroalimentàries a oferir una àmplia gamma de productes de fàcil ús i consum, i han crescut els serveis de restauració col·lectiva, amb tendència a continuar en alça, sota totes les seues modalitats, socials i d'oci.

Es necessita un nou enfocament de la problemàtica nutricional a Espanya, tan lligada als estils de vida. El 2005, el Ministeri de Sanitat i Consum, a través de l'Agència de Seguretat Alimentària, va impulsar l'Estratègia NAOS, Nutrició, Activitat Física, i Prevenció de l'Obesitat, com a resposta a la petició de l'OMS als seus estats membres per a la lluita contra l'obesitat i l'estímul de l'activitat física. L'Estratègia NAOS, integradora de la multiprofessionalitat i la multisectorialitat, està duent a terme nombroses accions que sens dubte donaran excel·lents fruits.

Actualment el clima d'opinió de la població espanyola respecte dels temes relatius a alimentació, nutrició i salut és molt positiu i ens atrevirem a dir que hi ha una certa cultura alimentària en el conjunt de la població. Tenim, doncs, un gran

camí obert que ens permet continuar amb esperances d'èxit. El nostre repte és ara aconseguir que els coneixements adquirits es traduïsquen en actituds i conductes permanents, practicades al llarg de les diferents etapes de la vida.

M'agradaria compartir amb vostès una breu reflexió, fruit de la meua experiència personal i professional: L'evolució dels temps ha portat aires de modernitat a les nostres formes de viure, de postmodernitat hauriem de dir, cosa que no significa, necessàriament, millores evidents en l'estil de vida, sobretot pel que fa a les relacions humanes i a les formes de consum d'aliments. La tranquil·litat en els menjars ha sigut substituïda per la rapidesa a causa de la falta de temps; cada vegada és més freqüent la presència del consumidor solitari dominat per l'estrès que menjujeja de manera compulsiva; l'acció alimentària està condicionada pel medi i la majoria de les vegades sense reflexió.

Les formes d'alimentar-se tenen molt de «pèrdua de temps» si es contempen des de l'exclusiu angle de la productivitat material, però no hi ha dubte que, si valorem altres dimensions de l'ésser humà, enriqueixen l'entorn, afavoreixen la convivència i estimulen sentiments profunds que ens ajuden a viure millor i reforçar la salut.

Voldria acabar amb les paraules d'un antic professor d'Antropologia que, sense descuidar la part didàctica que ens incumbia desplegar, ens recomanava facilitar la protecció del propi i ric saber popular, a l'hora de posar en pràctica els programes de nutrició comunitària, i ho expressava amb aquestes frases:

Ix a buscar la gent

Aprèn d'ella

Estima-la i serveix-la

Comença amb el que sap

Edifica amb el que tinga

Finalment, no vull deixar d'agrair de nou a la Universitat d'Alacant aquesta distinció que em concedeix i esmentar amb tot afecte la meua família, sense el suport incondicional de la qual mai hauria sigut possible obtenir-la.

MOLTES GRÀCIES

- *Laudatio* pronunciada per les senyores Àngela Sanjuán Quiles i Carmen de la Cuesta Benjumea amb motiu de la investidura com a doctora *honoris causa* per la Universitat d'Alacant de la Sra. Afaf I. Meleis

Afaf Meleis: Estudiosa i Mentora

La Part pronunciada per la professora Carmen de la Cuesta Benjumea

Voldria felicitar en primer lloc la Dra. Consuelo López Nomdedeu pel grau de doctora *honoris causa* per la Universitat d'Alacant. Per deferència a la Dra. Meleis i amb el seu permís, començaré amb unes paraules introductòries en anglès i després continuaré en castellà.

It is a pleasure and an honour to introduce you Dr. Meleis on behalf of Department of Health Psychology and the Faculty of Health Sciences. As many nurses around the world do, I admire your work.

The most outstanding contribution Afaf Meleis made to nursing and health care is to bridge the so called *nursing theory – practice gap* with her approach to knowledge development. Her sustained work has given grounds and scope to the discipline of nursing and substantiates, along with other nurse scholars, the claim of nursing to be a science. Afaf Meleis life trajectory and work shows a life dedicated to nursing knowledge and to the betterment of people's health. From her writings a message is clear: nursing knowledge must be put to the service of people. Since her early writings she wondered for the difference that nursing interventions could make and in this concern, lies much of her life trajectory as nurse scholar. Indeed Afaf Meleis is a true scholar. Allow me now Dr. Meleis, to develop these ideas in Spanish.

Estudiosa és aquella persona que es dedica a l'estudi, que estima el saber. La marxa de Meleis com a estudiosa de la infermeria és prologada, constant i sistemàtica. Comença la seua formació a la Universitat d'Alexandria al final dels anys 50 del segle passat. Des de llavors no ha cessat d'aprendre i transmetre. Després d'una breu estada com a tutora a la Facultat d'Infermeria d'aquesta Universitat, obté una beca de la Fundació Rokefeller que la porta a Califòrnia, on farà d'aquest estat la casa seua. A la Universitat de Los Angeles, obté primer un mestratge en Infermeria, després un mestratge en Sociologia i finalment un doctorat en Psicologia Mèdica i Social. És l'any 1968.

Al cap de poc d'haver obtingut el doctorat, es desplaça a San Francisco per a formar part del cos docent de l'Escola d'Infermeria de la Universitat de San Francisco fins a l'any 2002 que es trasllada a Filadèlfia per a ocupar, fins avui, el lloc de degana de la Facultat d'Infermeria de la Universitat de Pennsilvània. L'estada a la Universitat de Sant Francisco s'interromp dos anys, de 1975 al 1977, per a ser professora adjunta a l'Escola de Medicina de la Universitat de Kuwait.

Ací podem dir que comença la seua projecció internacional. Avui dia és professora adjunta a la Universitat Tecnològica de

Sydney, professora honorífica de la universitat de Hong-Kong, professora visitant a la Universitat Medica de Xi'an, Xina, i de la Universitat de Western Sydney. Ha dirigit tesis i treballs de recerca d'estudiants i investigadores provinents de diversos països. Al llarg de la seua vida ha rebut nombrosíssims reconeixements pel seu treball i compromís amb la infermeria, la salut de les dones i l'atenció a la salut. Solament n'esmentaré ací els dos dels més recents. L'any 2013 rep el premi de la Lliga Nacional d'Infermeria per les contribucions nacionals i internacionals a l'atenció a la salut, l'educació i professió d'infermeria. Aquest mateix any rep el nomenament de ciutadana honorífica de Porto, ciutat del coneixement; aquesta és la primera vegada que una infermera rep aquest reconeixement i situa la infermeria en peu d'igualtat amb altres ciències.

La transmissió i la investigació formen part del seu recorregut. Des que va obtenir el doctorat s'han succeït nombroses publicacions en revistes, és autora de més de 175 articles en l'àrea de les ciències socials i la infermeria. Ha participat en més de 40 llibres i n'és autora de set. La seua participació en fòrums internacionals i multidisciplinaris és extensa; ha sigut, entre altres, membre de la comissió Lancet sobre «L'educació dels professionals de la salut en el segle XXI». La seua investigació s'ha centrat en el desenvolupament del coneixement d'infermeria i en la salut de les dones i poblacions immigrants.

El seu full de vida és impressionant, però més ho és encara la seua contribució a la disciplina d'infermeria. Per això voldria, en els minuts que resten, presentar-los breument el seu treball com a estudiosa de la disciplina.

A la Dra. Meleis se la reconeix per la seua teoria de les transicions. Aquesta és una teoria que elabora en col·laboració amb diversos col·legues al llarg de prop de 50 anys. En els anys 60, la transició de dones que es convertien en mare, va atraure l'atenció de Meleis; a això s'hi va unir el seu interès pel que les infermeres de la clínica feien per a facilitar que les persones assumiren nous rols, per a sostenir estils de vida saludables i per a disminuir les possibilitats que contragueren malalties. Meleis va advertir que les infermeres passaven a la clínica molt de temps cuidant persones en transicions.

A principis dels anys 80, després de les seues primeres observacions, comença a preguntar-se sobre la naturalesa d'aquestes transicions i sobre les experiències que en tenien les persones. Aquest procés d'indagació i estudi culmina l'any 1986 quan publica un article sobre el concepte de transició i la seua definició. Deu anys més tard, fa amb la doctora Karen Schumaker una revisió sistemàtica de la bibliografia en la qual troben evidències i suports per a afirmar que la transició és un concepte central de la infermeria. Amb els resultats d'aquesta anàlisi, desenvolupen la teoria de les transicions com una teoria d'infermeria d'abast mitjà. L'any 2000, la teoria s'articula i es publica en col·laboració amb altres investigadores.

Aquesta publicació obri la porta al que és una de les seues majors contribucions, la de proporcionar un marc o esquema per al desenvolupament de teoria de situacions específiques, és a dir, de teories rellevants i properes a la pràctica. El futur de la disciplina d'infermeria es troba en les teories de situacions específiques. Meleis explica que aquestes teories donen resposta a preguntes pròpies de la pràctica i proporcionen marcs d'actuació accessibles per als investigadors i per als clínics. El ressò que tenen els seus ensenyaments indica que té raó. Així, les transicions s'han usat com a marc conceptual en nombrosos estudis. Per exemple, s'han utilitzat per a descriure les transicions de les persones immigrants, la transició cap a la vellesa, per a exposar l'experiència de les persones que viuen amb artritis reumatoide i el procés de cures familiars de pacients en tractament de

quimioteràpia. El concepte de transició indica els períodes crítics, els punts d'inflexió i per això permet organitzar la presència de cures d'infermeria en aquests períodes i no solament en els relacionats amb el tractament mèdic.

Meleis forma part del grup d'infermeres investigadores que s'ocupen de completar el cicle practica-teoria-investigació formulant-se preguntes clínicament rellevants i estudiant temes provinents de la pràctica. La seua contribució és palpable i actual, en aquest moment hi ha tesis doctorals, estudis d'investigació i articles que invoquen, amplien i situen en la clínica la teoria de les transicions.

Una estudiosa de la infermeria demostra una passió per fer la diferència, afirma Afaf Meleis, i d'aquesta manera ens parla d'ella mateixa. La seua implicació en la salut global, la seua participació en òrgans directius i consultius, el seu compromís amb la salut de les dones i l'educació dels professionals de la salut n'és la mostra. L'excel·lència del seu treball és un exemple per a tots. On behalf of my colleagues I thank you Dr. Meleis for your contribution to nursing and for being here with us. I now give the ground to my colleague Dr. Angela Sanjuán to continue this laudatio.

En nom dels meus col·legues li agraiïsc la seua contribució a la infermeria i que estiga entre nosaltres. Ara cedisc la paraula a la Dra. Ángela Sanjuán que continuarà aquest laudatio.

Moltes gràcies

AFAF MELEIS: ESTUDIOSA I MENTORA

Segona part pronunciada per la professora Ángela Sanjuán Quiles.

Gràcies professora De la Cuesta.

Amb la vènia del rector.

Bon dia a totes i a tots els que ens acompanyen. En primer lloc voldria felicitar la nostra doctora *honoris causa* Consuelo López Nomdedeu. És un honor comptar amb ella a la Universitat d'Alacant i a la Facultat de Ciències de la Salut.

Estar darrere d'un faristol sempre és una responsabilitat, però en aquest cas és també un privilegi, de manera que en faré ús per a dirigir-me a tots vostès en nom del professorat, tutors de pràctiques, infermeres i infermers... és un honor haver sigut escollida per a compartir aquesta laudatio.

Comprove ara que el moment més important per a una professió no és tenir accés al doctorat, o eliminar les limitacions acadèmiques del nostre passat més recent, sinó poder proclamar a viva veu la importància dels qui poden ser-ne els mestres. M'agradaria proclamar que és venturosa aquella professió que en té, i que seran joiuses i joiçosos els que continuen tenint-ne, i prenen en consideració les seues aportacions científiques.

Aquesta laudatio sorgeix d'un profund agraïment cap a la figura de la Dra. Meleis, per moltes raons. Perdonen per les emocions, que potser, en la transmissió d'aquestes paraules poden ser un producte de la celebració en mi, en la nostra memòria professional, a una mestra i a la transició en els termes que ella defineix en la seua teoria, encara que en aquesta ocasió aplicada al creixement i desenvolupament de la Infermeria del nostre país.

L'acte que la nostra Universitat fa avui és un exercici de reconeixement a les infermeres i infermers a través d'una figura que ha desenvolupat al llarg de molts anys una manera de descriure i d'analitzar, de pensar com saber, com estar i com ser infermera, com ha quedat demostrat en l'exposició feta anteriorment.

Sí m'ho permeten, intentaré resumir molt breument els principis que, des del meu punt de vista, fan que avui siga un dia especial per a la Universitat d'Alacant, per a la Facultat de Ciències de la Salut i per a tota la professió infermera.

El primer principi podria ser aquell que parla de prendre's temps per a madurar, d'afrontar el futur amb una actitud d'aprenentatge constant, amb tenacitat i persistència.

Els qui estem dedicats a ajudar les infermeres a aprendre tenim la certesa que la seua qualificació està associada a la qualitat de la cura, i que l'aprenentatge al llarg de la vida és una «inversió» que impacta positivament en els resultats d'atenció i assistència. El pacient, la seua família i la comunitat en el seu conjunt se'n beneficien.

Sense cap dubte, de totes i tots és conegut el treball dut a terme per multitud de professores i professors, de professionals que amb gran risc i incertesa van afrontar reptes ahir, per a poder traure'n profit ací i ara, en presència de tot la comunitat universitària i de la nostra homenatjada doctora *honoris causa*.

El segon podria ser la necessitat de descobrir els talents que cadascú té, la confiança en la consecució dels reptes individuals que sens dubte contribueixen a la col·lectivitat i al reconeixement social. Ser i sentir-se diferent per la nostra història professional, però, alhora, iguals i amb idèntiques capacitats en l'àmbit de la ciència.

Recents estudis vénen a assenyalar que les empreses i institucions sanitàries que busquen millorar els resultats clínics i de seguretat dels pacients donen prioritat al nombre adequat d'infermeres i en el seu alt nivell formatiu.

Així es construeix un equip de salut centrat en el pacient, que permet potenciar la capacitat de resposta de l'organització. La societat ha de comprendre que els recursos invertits en la formació d'infermeres amb una alta competència retornen a la societat en forma de resultats en salut més positius.

El tercer seria trobar mentors capaços d'orientar adequadament els menys experts, perquè, al seu torn, es convertisquen en futurs suports en tots els aspectes que contribueixen al desenvolupament del coneixement en una professió. Insistiré sempre en aquesta idea, un mentor no pot respondre només a unes mesures que tenen a veure amb la saviesa. S'adquireix la condició de mentor, no solament per la major o menor saviesa, que en aquest cas, com ja ha sigut esmentat anteriorment, és molta, sinó especialment per la capacitat demostrada per la Dra. Meleis per a transmetre-la i per l'atenció que és capaç de prestar als deixebles, atenció que moltes vegades al llarg de la vida consisteix, no solament a canalitzar els seus coneixements o dirigir-

los la tesi doctoral, sinó a estar atenta per a fer arribar el missatge oportú en el moment precís, perquè no es desanimen o defallisquen.

Qualitats que des de la Facultat de Ciències de la Salut identifiquem en la nostra homenatjada.

Seguidament el quart, entenc que podria ser animar a focalitzar els esforços a la recerca de l'excel·lència, evitant caure en la dispersió que ens allunya de la profunditat del coneixement amb persistència i procés elaborat de pensament. Un bon exemple d'això ha sigut exposat per la Dra. De la Costa quan ens ha fet partícips del currículum de la Dra. Meleis.

Finalment crec necessari insistir en la necessitat de transmetre ètica, humanisme i responsabilitat en totes i cadascuna de les nostres accions, principis que reuneix la nostra candidata com demostra el seu interès i treball constant pels grups vulnerables i desfavorits.

Sabem que hem avançat en aquest sentit, no obstant això encara podem i devem fer més en un context en què l'augment de l'esperança de vida global planteja noves necessitats, per les mateixes limitacions que marca el cicle vital i per un augment de persones amb problemes de salut crònics i amb diferents graus de dependència.

Voldria recordar Dee Hock, expert en lideratge que ens parla de seleccionar i impulsar en persones i grups: la integritat, la motivació, la capacitat i l'entesa mútua, el coneixement i finalment l'experiència. En la nostra facultat i en la nostra història professional en general, els puc garantir en l'àmbit de la investigació, els cinc primers; la falta de l'últim, l'experiència, s'equilibra amb el temps, i des d'ara, amb el reconeixement de la Dra. Meleis com a doctora *honoris causa* per la nostra Universitat, podem comptar amb una mentora extraordinària que ens permetrà obtenir-ne a un ritme més ràpid i amb major seguretat en els avanços aconseguits.

Per tot el que acabe d'expressar, m'atrevisc a sol·licitar-li que aquest doctorat que avui rep, ens permeta considerar-la com a mentora del professorat i de tot l'alumnat de la nostra jove Facultat de Ciències de la Salut.

Així doncs, considerats i exposats tots aquests fets, digníssimes autoritats i claustrals, sol·licitem amb tota consideració i encaridament demanem que s'atorgue i conferisca a la senyora Afaf Ibrahim Meleis el suprem grau de doctora *honoris causa* per la Universitat d'Alacant”.

- Discurs pronunciat per la Sra. Afaf I. Meleis amb motiu de la seua investidura com a doctora *honoris causa* per la Universitat d'Alacant

És un autèntic plaer estar ací amb vostès i rebre aquest grau de doctora *honoris causa*, que és un gran honor. Sempre recordaré aquest dia especial, la festivitat de Sant Tomàs d'Aquino, patró de les universitats i estudiants, que quedarà gravat en la meua memòria i al meu cor per sempre.

S'afirma que Sant Tomàs va dir: «És millor il·luminar una cosa que solament reflectir-la, així també és millor transmetre a altres el que hem contemplat que solament contemplar-ho.» Al llarg de la història, els infermers han il·luminat i defensat activament la necessitat d'oferir atenció holística, accessible i de qualitat a totes les poblacions del món, independentment del seu estatus socioeconòmic. Per tant, al mateix temps que accepte aquest gran reconeixement personal, en realitat estic acceptant-lo en nom dels infermers i infermeres del públic i en nom dels infermers d'Espanya que han tingut un paper decisiu a l'hora d'oferir assistència de qualitat a milions de pacients a Europa i a tot el món.

I atès que he viscut en diferents països, em sent privilegiada per ser considerada una ciutadana del món. I avui, gràcies a haver seleccionat una immigrant d'Egipte i ciutadana dels Estats Units per a rebre un honor tan gran en aquest gran país que és Espanya, també accepte aquest guardó en honor dels 16,7 milions d'infermers del món (OMS, 2012).

M'agradaria esmentar la persona que m'ha donat suport al llarg de la meua carrera i sense la qual no estaria ací per a rebre aquest guardó: el meu espòs, el Dr. Mahmoud Meleis.

Estar ací amb vostès en aquesta magnífica sala i ser el centre d'atenció d'aquesta cerimònia m'indueix a reflexionar amb vostès sobre quant ha progressat la disciplina de la infermeria i l'impacte que tenen els coneixements en infermeria en les polítiques i la qualitat de l'assistència que reben les persones. Hem avançat molt, però cal fer molt més per a complir els Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni.

Així doncs, deixen-me, en primer lloc, reflexionar sobre l'educació en infermeria. Van fer falta 100 anys per a passar l'educació d'infermers de l'aprenentatge en l'hospital, a la formació superior, a una autèntica educació universitària basada en principis educatius sòlids. Aquesta educació es va convertir en l'impuls per als professionals titulats que són responsables dels seus actes i dels resultats de l'assistència.

Mentre que l'educació universitària per a infermers és la norma en molts països desenvolupats i en desenvolupament, per desgràcia hi ha països desenvolupats, com Alemanya i França, que encara neguen als infermers una educació universitària, actitud que té conseqüències en la qualitat de l'atenció als pacients. S'ha demostrat que el nivell educatiu marca la diferència en la salut i l'assistència sanitària de les persones. Marca la diferència en les taxes de morbiditat i mortalitat, com també en les taxes de recuperació.

Com a professionals formats formulem preguntes importants i ignorades sobre la salut i la malaltia. També descobrim que hi ha moltes llacunes de coneixement sobre la qualitat de l'atenció que oferim als pacients, les famílies i les poblacions. No hi havia proves científiques sobre els models d'assistència. Es va fer imprescindible preparar els infermers com a teòrics, científics i educadors.

La formació de grau i postgrau per a infermers és ara la norma als EUA, Austràlia, països escandinaus, Orient Mitjà, Àsia i Amèrica Llatina. Vaig tenir el privilegi de fer classe als estudiants de grau i postgrau en molts d'aquests països, com també a Portugal i Espanya. I em va impressionar la qualitat de l'educació, el lideratge dels titulats i l'impacte del seu treball en el benestar de les poblacions.

Gràcies als titulats d'aquests programes avançats, que van desenvolupar sòlids programes d'investigació, la pràctica es va basar més en les proves científiques i en l'opinió clínica sòlida que en l'experiència i el costum únicament. I gràcies a aquests científics i teòrics ben formats es van desenvolupar millors polítiques d'assistència sanitària per a substituir les polítiques arcaiques que no donaven prioritat al pacient i la seua salut i a la qualitat de l'atenció que reben.

Heus ací uns quants exemples de com la ciència i la teoria han afectat la qualitat de l'atenció, així com les polítiques d'assistència sanitària.

- Ara es permet a les famílies estar amb els pacients durant l'atenció en urgències i a la sala de recuperació. Les proves van demostrar que la recuperació dels pacients millora molt amb el suport que reben de les famílies.
- La pràctica de contenir el pacient de peus i mans en el llit va resultar ser beneficiosa per al professional de la salut, però no tant per als pacients. Per això es van establir i es van aplicar polítiques per a disminuir o eliminar aquesta pràctica.
- Els hospitals que utilitzaven de manera reeixida equips d'infermers i metges com a iguals tenien menys infeccions, menys caigudes i recuperacions més bones.
- Per als pacients donats d'alta dels hospitals, utilitzant models d'atenció de transició com trucades telefòniques, visites a domicili i seguiment, hi havia un més alt compliment dels protocols d'atenció i menys costos de reingrés.
- Els programes d'investigació de Suècia ens ofereixen proves basades en models d'atenció per a tractar la demència i les malalties cròniques en les persones grans.
- També tenim models d'atenció provats per a la gestió del dolor, les cures paliatives i l'assistència a pacients terminals.
- També tenim teories ben provades i desenvolupades sobre diferents models d'interaccions, millors enfocaments a les cures personals i estratègies per a un envelliment saludable.
- Es van desenvolupar models preventius per al VIH i la SIDA en minories adolescents i aquests van ser provats i aplicats tenint com a resultat un descens de les infeccions als EUA, Botswana i Sud-àfrica.
- Les dones tenen més poder per a afrontar els maltractaments en les seues famílies. Es van establir refugis per a acollir-les. S'han aprovat més polítiques i legislació per a protegir les dones dels maltractaments. Recentment, per

exemple, les organitzacions humanitàries com CARE, han advocat per una legislació de dos partits, denominada la Llei internacional sobre la violència contra les dones (IVAWA). Aquesta legislació garantiria que tots els aspectes de l'assistència a estrangers als EUA tingueren en compte la violència de gènere a l'hora d'aplicar projectes, i així les diverses agències que treballen en temes de violència de gènere podrien coordinar més bé els seus esforços.

- Hem de seguir en aquesta línia de millorar la qualitat de les polítiques assistencials i de sanitat i coordinar millor els nostres coneixements i esforços de millora. Ens enfrontem a molts desafiaments mundials nous que requeriran la col·laboració entre les ciències. I ara que els infermers estan ben formats, poden treballar conjuntament com a iguals per a abordar algunes d'aquestes qüestions. Ací n'ofereisc tres: envelliment, urbanització i canvis mediambientals.

Envelliment. Per primera vegada en la història documentada, les persones més grans de 65 superaran en nombre els infants menors de 5 anys. L'Organització Mundial de la Salut calcula que per a l'any 2025, la població mundial de persones de 60 anys o més serà de 2.000 milions. Actualment, aquesta població és de 650 milions. L'augment de l'esperança de vida és testimoni de la millora en la salut mundial. No obstant això, planteja molts reptes, com la major demanda d'assistència sanitària i recursos econòmics.

Per exemple, els canvis en les estructures familiars tenen un impacte sobre la cura de les persones grans. Les estructures familiars s'estan transformant perquè les persones ara viuen més temps i tenen menys fills, cosa que deixa a les persones grans menys opcions per a la cura. A més, una perpetuació de la discriminació per raons d'edat, o prejudicis contra els majors, els denega els drets i les oportunitats disponibles a altres adults.

A causa de l'augment de l'envelliment estan sorgint nous reptes econòmics. L'envelliment de la població tindrà efectes dràstics en els programes d'ajuda social, com ara els sistemes de pensions i seguretat social, així com en l'oferta de mà d'obra, el comerç i l'estalvi a tot arreu, i pot requerir nous plantejaments fiscals per a adaptar-se a un món canviant.

A més, hem de ser conscients de la desigualtat de sexes en l'envelliment. A escala mundial, la majoria de les persones majors són dones i pateixen de manera desproporcionada els reptes de l'envelliment mundial. De mitjana, les dones viuen entre sis i vuit anys més que els homes a escala mundial. Són les cuidadores dels marits, però després viuen soles i tenen accés limitat als cuidadors. Amb la finalitat de superar de manera eficaç els reptes que presenta l'envelliment avançat, es necessiten programes i iniciatives innovadores. Fer ciutats amigables amb les persones grans és un enfocament eficaç de la política per a respondre a l'envelliment demogràfic. L'OMS va llançar el Programa de Ciutats Amigables amb l'Edat per a preparar-se per al ràpid envelliment de les poblacions i la urbanització creixent. Una ciutat amigable amb els majors és un entorn urbà inclusiu i accessible que fomenta l'envelliment actiu a través d'aquests àmbits:

- Espais a l'aire lliure i edificis per a trobades socials i per a prevenir l'aïllament.
- Transport públic adequat.
- Participació cívica i ocupació.
- Recursos de comunicació i informació.

- Suport comunitari i serveis mèdics.
- Es necessiten programes innovadors com el programa LIFE de l'Escola d'Infermeria de la Universitat de Pennsilvània. La missió de LIFE, sigla que en anglès significa 'viure independentment per als majors', és promoure un sistema únic i interdisciplinari d'assistència sanitària amb tot inclòs per als majors vulnerables a l'oest i sud-oest de Filadèlfia. LIFE ofereix als majors, que s'enfronten al possible ingrés en una residència, la possibilitat de continuar vivint en la seua comunitat, quedar-se a les seues cases i rebre cures globals en el centre LIFE. I el 75 % dels membres de LIFE són dones.
- Urbanització. L'envelliment de la població coincideix amb una ràpida urbanització, un segon i important repte mundial. El 2012 es va confirmar que més de la meitat de la població mundial, aproximadament 3.500 milions de persones, vivia en ciutats, i per al 2050 aquesta xifra arribarà pràcticament als 6.000 milions (Nacions Unides, 2013). La gent es trasllada a les zones urbanes per a buscar-hi noves oportunitats, noves opcions, llibertat d'elecció i millors recursos.

Encara que la urbanització és el motor de la modernització, el creixement econòmic i el desenvolupament, hi ha molts reptes que van units a la ràpida urbanització i que influeixen en el capital físic i social de les ciutats. Aquest creixent fenomen mundial ha plantejat una sèrie de nous reptes per als governs i el sector de la sanitat.

Les ciutats no estan equipades per a aquesta ràpida urbanització, situació que causa problemes com la superpoblació, la falta d'accés als serveis sanitaris, inseguretats alimentària, sanejament inadequat i habitatge inestable. A l'Àfrica, Àsia i Amèrica Llatina, per exemple, la urbanització ha portat a l'aparició d'enormes zones de barraques, faveles, barris baixos amb un accés limitat o nul als serveis sanitaris, l'aigua potable o els serveis de sanejament. A mesura que les poblacions urbanes continuen creixent, creix també la taxa de malalties com la hipertensió, les cardiopaties, l'obesitat, la diabetis i l'asma.

Amb l'increment de la urbanització, també augmenta el nombre de pobres a les ciutats. Les dones, que componen el 50 % de la població mundial, representen un 70 % dels mil milions de persones més pobres del món (Projecte Mundial sobre la Pobresa, 2013). Els factors com l'educació limitada, l'exclusió de llocs de treball i de programes de formació quan arriben a les zones urbanes, així com les injustícies en compensació econòmica, contribueixen a les condicions d'empobriment en què viuen les dones. La pobresa i la desigualtat a les zones urbanes incrementen la violència contra les dones i infants, incloent-hi un gran nombre de casos de violència de gènere i assetjament en escoles, parcs, carrers i en el transport públic. A Amèrica Llatina, per exemple, les exclusió social, la desigualtat i la violència contra les dones han augmentat de manera substancial a causa de la ràpida urbanització (Muggah, 2012).

Moltes ciutats del món s'enfronten a reptes d'inseguretats alimentària. La desnutrició és la causa d'un terç de les morts maternoinfantils (Black, Allen, i al., 2008). Als Estats Units, les zones de renda baixa tenen un 30 % més de botigues de barri que les zones de renda mitjana, les quals no tenen articles saludables (Treuhaft i Karpyn, 2010). La falta d'espais públics segurs per a fer exercici, unida a l'accés limitat a menjar sa també porta a una major obesitat, desnutrició, hipertensió i cardiopatia en dones i nens.

Les dones exerceixen un paper clau en tot això. I els professionals de la salut, especialment els infermers, poden exercir un paper fonamental a l'hora de garantir entorns segurs i sans.

Canvis mediambientals. Però ens enfrontem a altres perills mediambientals, que inclouen el canvi climàtic i els desastres naturals. Els desastres i la contaminació en particular amenacen els pobres, les dones i les persones majors que viuen en habitatges i barris inestables. De fet, moltes de les malalties estretament associades a la pobresa estan relacionades amb el medi ambient. L'OMS calcula que aproximadament el 25 % de la càrrega de morbiditat en el món en desenvolupament es deu a factors mediambientals (Pruss-Ustun A, Corvalan C. 2006).

Dos milions de persones, la majoria dones i xiquets, moren cada any per l'exposició a la contaminació de l'aire a l'interior per cuinar amb combustibles sòlids com la fusta, el fem i el carbó.

Però no solament els països en desenvolupament es veuen afectats pels problemes mediambientals. Les malalties no transmissibles (MNT), com la cardiopatia, l'ictus, la diabetis, el càncer i els trastorns respiratoris crònics, estan adquirint una importància creixent als països de renda baixa i mitjana. Moltes MNT poden empitjorar per perills mediambientals, com la contaminació de l'aire, els productes químics tòxics i els entorns construïts que no fomenten l'activitat física. Les MNT poden obstaculitzar el desenvolupament econòmic i empènyer la gent a una pobresa més profunda a causa de la productivitat perduda i els costos afegits de teràpia a llarg termini. Als països de renda baixa i mitjana, on la gent sovint paga de la seua butxaca l'assistència sanitària i on els sistemes de salut tenen recursos i capacitat limitada, les MNT causaran moltes víctimes i afectaran l'economia. Educació interprofessional. Enfrontar-se a tots aquests reptes —envelliment, urbanització i canvis mediambientals— requereix formar de manera diferent. Hem de formar les pròximes generacions d'infermers, enginyers, empresaris, professionals mèdics i treballadors socials, entre altres, perquè coneguen les disciplines dels altres, perquè busquen la perícia dels altres i perquè treballen conjuntament i en col·laboració per a trobar solucions a aquests problemes urgents.

Hem de formar-los perquè siguin creatius i innovadors a l'hora de trobar solucions, per a allargar la mà als països en desenvolupament i aprendre d'ells i ensenyar-los. Molts països en desenvolupament utilitzen solucions de baix cost que salven vides, com la rehidratació, la dessalinització, les cooperatives, els treballadors comunitaris, els telèfons mòbils i els familiars cuidadors remunerats. I perquè els nostres futurs professionals de la salut siguin innovadors, han d'aprendre a treballar amb les persones i a tenir-ne cura al mateix temps que són socialment crítics. Fomentar la salut utilitzant vies socialment crítiques revelarà els diferencials socials i de poder i provocarà canvis radicals per a millorar la salut humana i la qualitat de vida per a tothom (Kagan, 2013).

En la Universitat de Pennsilvània, la nostra rectora, Amy Guttmann, ha fomentat la innovació i la col·laboració interdisciplinària. Ha creat fons per a professors que integren el coneixement anomenat PIK (professors que integren el coneixement) per a fer front als problemes urgents del nostre temps. Són professors d'infermeria, medicina, criminologia, ètica, biologia i enginyeria. Reflecteixen el futur.

En infermeria desenvolupem titulacions conjuntes en infermeria i empresarials i cursos universitaris en innovacions, nutrició,

medicina forense, victimologia, polítiques, salut mundial de les dones i gestió del dolor. Aquests cursos són impartits en equip per professors d'infermeria amb companys d'altres disciplines. Els alumnes són de 3 a 10 disciplines diferents.

També tenim l'exigència de formar els infermers, que són el col·lectiu més nombrós associat a la salut mundial en el sistema sanitari, perquè exercisquen un paper fonamental en la millora de l'accés a l'assistència. Utilitzar la capacitat plena i la perícia dels infermers requereix que expressem el nostre rebuig a les desigualtats de gènere, educació, política i economia. La marginació i la falta de poder dels infermers per la limitació de la seua capacitat per a ampliar la seua formació universitària, i les limitacions polítiques a les quals s'enfronten per a usar la seua formació, perícia i experiència, els impedeix fer que l'assistència sanitària siga accessible a les poblacions vulnerables. Si no permetem als infermers que es formen plenament i que exercisquen amb plena capacitat, la qualitat de l'assistència sanitària es veurà afectada seriosament.

Així doncs, per què els dic tot això durant aquest acte?

Heus ací el perquè.

Aquesta prestigiosa universitat no hauria concedit el grau de doctor *honoris causa* a una infermera si no estigueren segurs que la disciplina de la infermeria en el seu conjunt és igual que altres disciplines en la generació, difusió i traducció de coneixements. A través d'aquest guardó reconeixen la totalitat de la disciplina. Reconeixen que els infermers són interlocutors amb la capacitat per a enfrontar-se als problemes urgents de les societats.

Per tant, estenc el meu sincer agraïment al rector, al Claustre i l'administració de la universitat pel seu reconeixement i valoració de la disciplina de la infermeria. Amb la concessió d'aquest guardó s'han compromès amb els coneixements d'infermeria, la seua ciència i les seues teories. S'han compromès a sostenir econòmicament i estructuralment el foment dels coneixements en infermeria en aquesta Universitat i en aquest país. Per això, els expresse, en nom meu i en el dels meus companys del món, el meu profund agraïment i els dic: «Un gran encert!»

Però per descomptat, aquest guardó no se m'hauria concedit sense els infermers que hi són al darrere. Si no s'hagueren pres el temps de preparar l'àmplia documentació i material, si no haguera sigut per la saviesa per a adonar-se de la importància del guardó i si no hagueren tingut la veu per a ser convincents, jo no hauria pogut estar ací avui. A vostès, benvolguts companys, els dic que em sent afalagada i que és un honor indescriptible.

Finalment, espere continuar inspirant-los i treballar amb vostès per a garantir transicions de desenvolupament saludable i salut per a les poblacions, i per a establir i oferir models d'assistència de qualitat equitatius basats en les proves per a totes les poblacions vulnerables, especialment les dones i els infants. Junts podrem marcar la diferència en el món.

Em sent honrada i estic agraïda. S'han guanyat el meu cor per sempre.

- Discurs de benvinguda a les professors **Consuelo López Nomdedeu** i **Afaf I. Meleis** al Claustre de Doctors de la Universitat d'Alacant, per part del rector de la UA, **Manuel Palomar Sanz** en la cerimònia d'investidura del 28 de gener de 2014

DISCURS

Deixeu-me, primer de tot, que us done les gràcies a totes i a tots per haver-nos volgut acompanyar avui ací, al Paranimf de la nostra Universitat, en aquest acte de la festivitat de Sant Tomàs d'Aquino.

En primer lloc, voldria adreçar-me a les titulades i titulats en el curs 2012-2013, que avui estan representats ací per les companyes i companys que han aconseguit els premis extraordinaris en les especialitats respectives.

Sé bé que per a tots i totes han sigut anys particularment intensos, anys d'estudi, de qualificació professional i també de formació humana.

Els estudis que amb esforç heu seguit a les aules de la nostra Universitat us han enriquit com a professionals i com a persones, i en molts casos només han sigut possibles gràcies al compromís i l'esforç de les vostres famílies, al suport de les persones que estimeu. Estic segur que també per a elles aquests estudis han significat sacrificis i, per això, el fet que els hàgeu culminat amb èxit és una satisfacció compartida per tots.

En vosaltres, nous titulats i titulades, queda representada l'aspiració dels universitaris per accedir al coneixement científic i crític dels diversos camps del saber humà.

Us felicite per l'èxit, i en l'exercici professional us anime a ser exemple, amb el vostre comportament ètic, dels estudiants de la Universitat d'Alacant, a ser-ne ambaixadors permanents davant de la societat, ja que estic convençut que sempre mantindreu un grat record dels anys que heu passat com a estudiants en aquest campus.

Vull felicitar, també, els doctors que heu pujat a aquesta estrada per a rebre, després d'anys d'esforços, el premi extraordinari que mereixeu.

Sabeu bé que durant tot aquest temps heu tingut el suport de la institució i de moltes persones de la nostra comunitat universitària. Heu comptat, en particular, amb l'orientació i l'ajuda dels vostres directors de tesi, als quals agraiïc públicament la dedicació i l'interès que han posat perquè cadascun de vosaltres haja contribuït amb la tesi doctoral a generar nou coneixement i també a obrir noves vies per a investigacions futures. Estic segur que per als vostres directors és un motiu de satisfacció i d'orgull veure que el treball que heu fet ha sigut reconegut avui amb el premi extraordinari.

En aquest acte acabem d'investir doctores *honoris causa* per la Universitat d'Alacant la doctora López Nomdedeu i la doctora Meleis.

La concessió del doctorat *honoris causa* a la professora Consuelo López Nomdedéu comporta el reconeixement acadèmic a una dilatada trajectòria professional, científica i docent, l'element essencial de la qual ha sigut el compromís amb la societat a la qual pertany. Les seues activitats d'investigació dutes a terme des de l'administració pública, amb un marcat grau de

compromís social, han contribuït a millorar les condicions de salut de la població. A través de la promoció de la salut i educació sanitària en l'àrea de l'alimentació i la nutrició ha sabut abordar els problemes nutricionals que condicionen l'estat de salut de la població. La professora Consuelo López Nomdedéu ha sigut capaç de conjugar la perspectiva de la salut pública i la pedagogia en el procés de transmissió del coneixement científic i la seua aplicació pràctica. El seu exemple per a les futures generacions, i en particular per al col·lectiu dels professionals de la nutrició humana i dietètica, així com professionals de les ciències de la salut, és un estimul per a continuar treballant com a científics al servei d'una societat més justa, més solidària, i per tant, més saludable.

Enhorabona doctora López Nomdedéu.

It is a pleasure welcoming Dr. Afaf Meleis to the University of Alacant. Like Alejandria where you grew up, the city of Alacant looks at the Mediterranean. We hope you will feel at home during your stay with us.

Your life trajectory shows a life dedicated to nursing knowledge and to the betterment of people's health; it is an inspiration for many nurses. Your message is clear: knowledge must be put to the service of people. I am pleased to have you here with us as our first nurse candidate to a Doctor *Honoris causa*.

Congratulations Doctora Meleis!

Vull donar-vos la benvinguda i dir-vos que ens sentim molt honorats amb la vostra incorporació al claustre de professors.

Vull també felicitar les professores Maria Eugenia Galiana Sanchez, Angela Sanjuán Quiles i Carmen de la Costa Benjumea per les brillants laudatio, així com pel seu compromís constant amb la ciència i l'acadèmia.

Ara, i aprofitant l'acte, m'agradaria fer algunes reflexions sobre l'educació superior, la sanitat pública i la investigació.

Espanya ja és, el 2013, segons dades d'Eurostat, l'oficina estadística de la Comissió Europea, —que, al seu torn, usa les dades que proporciona l'Institut Nacional d'Estadística espanyol—, el país més desigual de la Unió Europea, més encara que Letònia, Bulgària o Romania. I la desigualtat excessiva compromet la igualtat d'oportunitats i accentua la reproducció intergeneracional de l'estatus socioeconòmic, situació que ocasiona que els xiquets i joves de famílies desfavorides tinguen trajectòries educatives més curtes i més problemes d'inserció laboral.

Necessitem austeritat, en el sentit d'evitar l'accessori, i també més eficiència amb equitat i una racionalització adequada dels nostres minvats recursos: una modernització, en fi, de les institucions, però no solament en la universitat, en els sistemes educatius i sanitaris públics, en els mercats de treball o les pensions, sinó en el conjunt de les institucions públiques i privades, que, a més, haurien de treballar conjuntament per a definir horitzons possibles i desitjables de futur per a la comunitat, en comptes de continuar instal·lats en el marc mental d'aquesta nova i anòmala normalitat, que solament ens repeteix que hem viscut culpablement per damunt de les nostres possibilitats i que hem de purgar els nostres excessos.

Qui, en tot cas, són els qui han viscut per damunt de les seues possibilitats i han de depurar els seus excessos? No pas les universitats públiques valencianes, que mai van gastar el que no tenien i que s'han ajustat en els temps recents a pressupostos anualment minvants, renunciant a inversions que indubtablement haurien redundat en benefici col·lectiu.

I quin tipus de racionalitat expressa l'aprovació de dues noves universitats privades, separades per uns pocs quilòmetres i a pocs més de les pròpies del sistema públic, que repliquen entre si les mateixes titulacions que ja s'imparteixen en les existents? Nou de cada deu estudiants universitaris espanyols estudien en universitats públiques, que fan, a més, el 99 % de la investigació reconeguda. No necessita insistir sobre el que aquestes dades signifiquen en termes de garantia dels estàndards de qualitat exigibles, estàndards que, espere, es facen extensibles també a les universitats privades de nova creació.

Al juny de l'any passat, els rectors del sistema universitari públic valencià vam acordar amb la Generalitat, en un acte presidit pel president del Consell i amb la presència de la consellera d'Educació i els presidents dels Consells Socials, el nou mapa de titulacions.

I bé, precisament, un dels aspectes destacables de l'acord va ser la necessitat d'evitar duplicitats en la mateixa província, llevat que estiguen justificades per l'alt nombre de sol·licituds, i també que la implantació dels nous títols hauria de permetre un millor ajust als requeriments dels sistemes productius locals i l'ocupabilitat de l'alumnat.

El novembre de 2013, no obstant això, va ser aprovat pel Ple del Consell l'avantprojecte de llei de reconeixement d'una universitat al Campello, mentre que la Universitat prevista en el municipi de Sant Joan d'Alacant superava per a la seua implantació el tràmit del Consell d'Educació Superior Valencià al desembre.

Res a objectar respecte a la posada en marxa d'universitats privades, com ja vaig assenyalar en l'obertura del curs, sempre que certifiquen que compleixen els criteris de viabilitat econòmica pròpia, sense ajudes dels poders públics, i els requeriments docents i de capacitat investigadora que es demanen a les universitats oficials, i que haurà de validar l'Agència Nacional d'Avaluació de la Qualitat i Acreditació (ANECA).

Mentrestant, però, l'Agència Valenciana d'Avaluació i Prospectiva (AVAP) bé podria, com van demanar els rectors de les universitats públiques en l'esmentat Consell d'Educació Superior del desembre passat, elaborar un estudi de viabilitat sobre el nombre de centres d'educació superior que pot suportar el sistema universitari valencià, com és comú i raonable en el llançament de qualsevol nou projecte que pretenga tenir perspectives de futur, i com cal esperar de qui té la responsabilitat de procurar pels interessos generals.

Es poden suportar, per exemple, vuit facultats de medicina, tres de les quals a la província d'Alacant?

Fins i tot el Fòrum de la Professió Mèdica, que agrupa les organitzacions més representatives de facultatius, s'ha pronunciat contra l'obertura de més facultats de medicina.

Medicina, amb tot, no és un cas únic. En els estudis d'Infermeria, el nombre d'egressats de les privades supera el de les públiques, i la inflació d'oferta en estudis que, se suposa, tenen avui millor eixida laboral, amenaça de fer esclatar les costures d'algunes professions, així com la fiabilitat de la seua formació.

Argumentar, en aquestes condicions, que no es pot impedir l'aprovació de noves universitats, atenint-se exclusivament a la «legalitat» dels seus mitjans i pretensions és signe d'una racionalitat similar a la que va autoritzar el 2005 la construcció de

800.000 habitatges a Espanya, tants com a Alemanya, França i el Regne Unit junts aquell mateix any, amb les conseqüències conegudes, que ara patim.

Si les administracions públiques, que s'atribueixen la capacitat de regular tants aspectes essencials de la vida dels ciutadans, des de la qualitat i la procedència dels productes a la venda fins a la velocitat a les carreteres o en quins termes accedim a la xarxa, des de les relacions laborals a les condicions en què l'avortament és permisible, es declaren incapaces d'intervenir i corregir errors de mercat evidents, no seria estrany que alguns concloueren que són institucions al servei d'«interessos especials» o de si mateixes o, pitjor encara, de ningú, una deducció, certament, perillosa, que no ajuda a corregir una desconfiança creixent en les nostres institucions.

Així, les noves universitats privades no solament naixen amb el patrocini d'institucions locals, que aspiren legítimament a millorar la sort i el futur dels seus municipis, sinó amb el compromís que els seus estudiants podran fer pràctiques en centres del sistema públic de salut valencià o en escoles de la xarxa pública, una situació que, per descomptat, rebutgem i que, a més, senzillament no és factible.

A qui beneficia, però, aquest sistema de concessions i elusions? En el discurs d'obertura d'aquest curs, vaig prevenir contra la creació d'una bombolla educativa universitària privada, que, atiant l'ansietat de les classes mitjanes pel futur dels seus fills, obriria noves oportunitats d'inversió, protegida i regulada favorablement, al sector privat, amb les seues seqüeles de «beques préstec» i els resultats ben coneguts als països en què l'educació privada és dominant: imparable augment del preu de les matrícules, alt endeutament d'estudiants i famílies, promeses de brillant futur laboral incomplides, etc.

I vaig deduir les condicions per a la inflació d'aquesta bombolla, no gaire diferents de les que actuen des de fa anys en l'educació primària o en la secundària obligatòria i en la postobligatòria: la degradació de l'educació pública, sobrecarregada de demandes i asfixiada per un finançament insuficient, el seu encariment relatiu i l'obertura d'un mercat alternatiu per a l'educació privada, o si més no, per a segments significatius d'aquesta.

En unes declaracions recents, el ministre d'Educació, José Ignacio Wert, anunciava, en relació amb la reforma universitària que pretén tenir conclosa enguany, que hem d'afrontar, i cite literalment, «una reflexió sincera i no demagògica sobre com cal finançar el sistema pel que fa a taxes, préstecs i beques», amb una defensa de l'increment en les taxes de matriculació, ja que, a parer seu, l'educació universitària «no forma part de l'obligatòria», a més de lamentar, i torne a citar literalment la informació de referència, que «mentre a Europa s'han congelat els pressupostos públics i ha augmentat la despesa privada en educació», a Espanya no ha ocorregut el mateix.

En quina Europa, per cert? A Alemanya, França, Àustria, Holanda, Finlàndia i la resta de països nòrdics, és a dir, a l'Europa rica que ho és perquè inverteix en educació pública i en R+D, o a Grècia, Portugal, Irlanda, Itàlia o Xipre, l'Europa avui endeutada, que, en conseqüència, a més a més, ha d'enfeudar el seu futur?

Sembla com si haguérem d'assumir amb tal severitat la idea que hem viscut per damunt de les nostres possibilitats, fins al punt de permetre'ns nivells d'educació i de salut per damunt dels que ens corresponen, que no ens quedara més remei que

desmillorar les nostres expectatives de vida i de salut col·lectiva i fer retrocedir els nostres encara fràgils avanços en educació, investigació, innovació i cultura.

Sembla, en fi, com si estiguérem obstinats en un retorn al passat, un passat estamental i tancat.

Una comunitat i una província que han estat en l'últim mig segle entre les més dinàmiques demogràficament i econòmicament de l'estat han vist reduir-se, amb la crisi, la seua renda per càpita i el seu benestar relatiu als nivells de 1999. És a dir, una reculada sense pal·liatius de dècada i mitja, que ens ressitua entre les autonomies que pateixen un menor nivell de desenvolupament econòmic —concretament la sisena per la cua—, més de 10 punts per davall de la mitjana espanyola, amb l'exclusió del País Basc i Navarra, dues de les autonomies més riques d'Espanya. Situació, per cert, que s'agreuja en el cas de la província d'Alacant, amb una renda per càpita que és netament inferior a la mitjana de la Comunitat Valenciana i, per si no fóra prou, d'Espanya.

Si en lloc d'utilitzar en exclusiva, d'altra banda, indicadors de renda utilitzàrem indicadors de benestar, com els que ja utilitza EUROSTAT, que mesuren el consum global de les llars, incloent-hi els béns i serveis consumits, els paguen les famílies o els proporcionen els governs —mitjançant serveis públics, com l'educació o la sanitat— o les organitzacions sense ànim de lucre, Alacant estaria encara més lluny de la mitjana, a causa de les recents retallades, sense que es puga detectar que, a curt termini, vaja a deixar de distanciar-se negativament de la mitjana.

Per què? Sens dubte hi ha moltes raons —demogràfiques i relatives a un finançament insuficient i injust, per exemple— que no ens són directament imputables. Però, des de fa dècades també, no hi ha cap estudi solvent que no haja fet referència a l'esgotament del nostre model productiu, allargat més enllà del que era raonable pel respirador assistit que va constituir l'auge, aparentment imparabile, de la construcció durant els anys previs a la crisi, amb la seua promesa d'un creixement il·limitat a costa d'una sobreexplotació feroç del territori.

La riquesa d'un espai econòmic, com és sabut, serva relació amb la productivitat, i tant a la Comunitat Valenciana com a la província d'Alacant, la productivitat per treballador és netament inferior a la mitjana espanyola i, no cal dir-ho, de l'Europa avançada, a causa de la nostra especialització productiva, centrada en el comerç, la indústria tradicional i la construcció.

N'hi ha eixides? Sens dubte, però no fàcils ni a curt termini. Perdoneu la repetició, però senzillament no hi ha alternativa que no passe per la inversió en educació i en R+D, per l'impuls a la creativitat, per l'aposta per la innovació tecnològica, organitzativa o social, per la imaginació creadora més que per la destrucció creativa que està liquidant sense opcions el nostre teixit productiu.

I no hi haurà manera de trobar l'eixida de la nostra particular via cap al subdesenvolupament, deixeu-me que ho torne a dir, si no és implicant en la transformació les institucions i les empreses, les organitzacions de la societat civil i els poders públics en un esforç intel·ligent i concertat, que renove la confiança en nosaltres mateixos i impulse la nostra participació en un món massa ample, però definitivament no aliè.

Acabe. Sóc ben conscient de les enormes dificultats financeres que pateix la Generalitat, com som solidaris de la seua

reivindicació d'un finançament més just. I estem reconegudament agraïts pel seu esforç per a executar les transferències corrents dins dels terminis i en la forma escaient, sense exacerbar els nostres ja greus problemes de tresoreria.

Millor encara, més enllà de discrepàncies de fons explícites sobre algunes mesures, la nostra interlocució amb l'administració autonòmica i els poders públics és fluida, com és permanent la voluntat d'acords que milloren la qualitat de vida de les nostres comarques. Les crítiques, per tant, tot i que són expressió de divergències rellevants, han de ser considerades en el marc d'una relació de dependència i confiança mútues.

Res no ens desviarà, però, de la nostra reivindicació d'un marc de finançament suficient i estable, que, tot i assumir l'austeritat no com a excepció sinó com a pauta, aspira a la cobertura de les nostres necessitats més elementals i a la possibilitat d'una millora constant en l'exercici de les nostres funcions. Sense oblidar, per cert, els deutes contrets: l'existent a curt termini, entre 2010 i 2013 (XX milions d'euros), i l'històric reconegut (XX milions d'euros), que s'havia de saldar en un horitzó temporal més ampli.

Recordeu: les universitats del sistema universitari públic valencià mai hem gastat el que no teníem, mai hem viscut per damunt de les nostres possibilitats. I per això no considerem raonable ni pagar excessos que no ens corresponen ni renunciar a allò que se'ns deu i que redunda indubtablement en benefici, sense excepció, de tots.

Moltes gràcies

ÀLBUM FOTOGRÀFIC DE LA CERIMÒNIA

**DOCTORS HONORIS CAUSA PER
LA UNIVERSITAT D'ALACANT**

-
- Eusebio Sempere 1984
José Pérez Llorca 1984
Francisco Orts Llorca 1984
Alberto Sols García 1984
Russell P. Sebold 1984
Juan Gil-Albert 1985
José María Soler 1985
Severo Ochoa 1986
Antonio Hernández Gil 1986
Abel Agambeguián 1989
Joaquín Rodrigo 1989
Germà Colón Domènech 1990
José María Azcárate y Ristori 1991
Andreu Mas-Colell 1991
Juan Antonio Samaranch Torelló 1992
Manuel Alvar López 1993
Erwin Neher 1993
Bert Sakmann 1993
Jean Maurice Clavilier 1994
Antonio López Gómez 1995
Jesús García Fernández 1995
Jacques Santer 1995
Enrique Llobregat Conesa 1995
William Cooper 1995
Eduardo Chillida 1996
Mario Benedetti 1997
Gonzalo Anes y Álvarez de Castrillón 1998
Enrique Fuentes Quintana 1998
Luis Ángel Rojo Duque 1998
Juan Velarde Fuertes 1998
Elías J. Corey 1999
Ramon Margalef i López 1999
Enric Valor i Vives 1999
Bernard Vincent 2000
Ignacio Bosque Muñoz 2000
Humberto López Morales 2000
Tyrrell Rockafellar 2000
Manuel Valdivia Ureña 2000
Gonzalo Halffter Sala 2000
Eduardo S. Schwartz 2001
Johan Galtung 2002
Immanuel Wallerstein 2002
Alonso Zamora Vicente 2002
Miquel Batllori i Munné 2002
Antoni M. Badia i Margarit 2002
Robert Marrast 2002
Ryoji Noyori 2003
Manuel Albaladejo 2003
William F. Sharpe 2003
José María Bengoa Lecanda 2004
M.ª Carmen Andrade Perdrix 2006
Antonio García Berrio 2006
Pedro Martínez Montávez 2006
Muhammad Yunus 2006
Alan Heeger 2007
Robert Alexy 2008

Eugenio Bulygin 2008
Elías Díaz García 2008
Ernesto Garzón Valdés 2008
Mario Vargas Llosa 2008
Boris Mordukhovich 2009
Jane Goodall 2009
André Clas 2010
Manuel Seco Reymundo 2010
Avelino Corma Canós 2011
Ramon Pelegero Sanchis 2011
Deborah Duen Ling Chung 2011
Alan Loddon Yuille 2011

José Luis García Delgado 2011
Eusebio Leal Spengler 2011
Marilyn Cochran-Smith 2012
Linda Darling-Hammond 2012
Gloria Ladson-Billings 2012
Filippo Coarelli 2012
Carlos de Cabo Martín 2012
Daniel Pauly 2013
Tomàs Llorens Serra 2013
Consuelo López Nomdedeu 2014
Afaf I. Meleis 2014